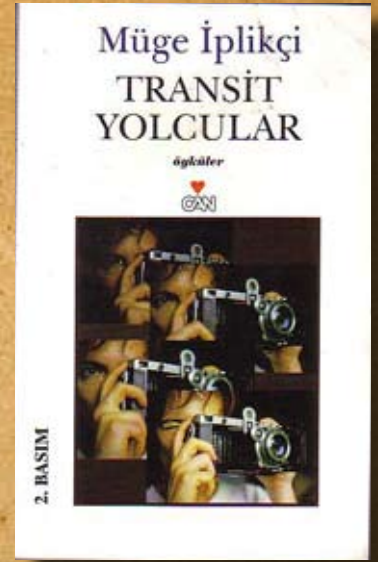

“Transit Yolcular”

Cumhuriyet Kitap eki

Zeynep Ergun*

Müge İplikçi'nin yeni öykü kitabı Transit Yolcular, benzer bir izlek üzerine kurulmuş ve tek bir kurmaca oluşturacak kadar birbirleriyle yakından ilişkili on yedi öyküden oluşuyor. Kitabın başındaki, “Gidin. Ruhunuzdaki ateşten yeşil çiçek açıncaya kadar,” sözcüklerinin de belirttiği gibi, öyküleri birbirine bağlayan bu yolculuk izleği, devinim ve eylem üzerinde odaklanıyor. Devinim söz konusu olduğunda, onun tersi, durağanlık, beklemek, tutulup kalmak gibi kavramlar da kaçınılmaz oluyor. Ana izlek, işin içine kaçınılmaz olarak zaman ve mekân olgularını da dahil ediyor.

Nida'nın Yolculuğu

Öyküleri birbirlerine bağlayan tek öge bu ortak izlek değil: Kurmacanın baş karakteri sayılabilecek olan Nida ile çevresindeki kişiler öyküden öyküye aktarılan birer örge işlevini görüyorlar. Adının da anıştırdığı gibi, Nida'nın sesi, anlatıcı rolünü başka bir karakter üstlendiği zaman bile okurun kulaklarında yankılanıyor.

“Beklemek Zamanı Artırır Aysel” başlıklı ilk öykü, Nida'nın Kafkaesk yolculuğuna attığı ilk adımı betimliyor: İstanbul-İzmir-Hamburg seferini yapmak üzere bekleyen ‘Ren’ uçağına binen Nida, gitmek/gitmek/gidememek noktasında tutulmuş kalmış buluyor kendini. Yolculuğu, devinim ve eylemsizlik arasında yapması gereken seçim, yaşam üzerine kurulmuş bir eğretilen konumuna oturtuluyor. İçinde olduğu uçak, düz okumanın ardında saklanan ve okurun bulup çıkartması gereken anlam yükü ile boyut değiştiriyor. Adının anımsattığı, Ren geyiği, maral, ahu gibi sözcükler, kurmaca boyunca yinelenerek öykülerin arasında kurulan sürekliliğin bir ögesi oluyor. Ren geyiğinin çektiği Noel Babanın kızağı, Kuzey Denizine yapılabilecek başka bir yolculuğa, TIR’la gidilebilecek güneydeki süt denizine doğru bir yolculuğa, bir çocukluk hayaline de gönderiyor okuru. Nida ‘Ren’ uçağının içinde, gitmek ve gitmemek arasında bocalarken, “Yargısız Gece” adlı öyküde, manzaralı bir yolluğun üstünde karşılaştığımız başka bir geyik, polisler tarafından anlamsızca öldürülen Osman’ın yaşam yolculuğunun son tanığı işlevini görüyor. Ya da Maral Düğün Salonunun adına girip Gülistan’ın kırık kalbini yitirdiği, yaşam içinde ölüme sürüklendiği mekânı saptıyor. “Ren Uçağı” adlı öyküde ise, kalkacak uçağın geride, aşağıda, nefreti ve sevgiyi, aşkı ve tutkuyu, barışı ve savaşı, masalları bırakacağını öğreniyoruz. Çağdaş bir Şehrazat’a dönüşen uçak, adı gibi bir geyik olup okura kendi öyküsünü, kendi Arabistan düşlerini anlatan bir kurmaca sunuyor. Bir uçta geyik ve kurmacası, bir uçta “Gerçek” adı verilen, kurmacadan daha anlamsız, daha fantastik bir “naylon” kurmaca yer alıyor. Öyküsünü anlatmaya çalışan, “pırıl pırıl gecede, imdat ateşleri gibi ürkek telaşı” gözlerle bakan geyik-uçak, bir bakıma da kendi öykülerini okura sunan üst kurmacanın yazarının, Müge İplikçi'nin sesini okura anımsatıyor.

Ödenmemiş borcu yüzünden havaalanında, yerde bekletilen ‘Ren’ uçağının yolcuları, transit yolcu durumunda olduklarından buldukları yerden ayrılamazlar. Baş kaldırdıklarında ise, bir anlamda mekânın ve aracın Tanrısı konumundaki pilotun kendini onlardan tümüyle soyutlayıp kabine kilitlendiğini, onlara sırtını döndüğünü görürler. İlk anda uçmak, gitmek gibi devinimsel ve özgürlükle bağlantılı kavramları anıştıran uçak, giderek anlamını yitiren, bireysel istence karşı koyan, kısıtlayıcı bir güç haline gelir, olduğu yerden kalkamaz, yolcuları buldukları mekâna bağlı kılar. Baş kaldıran yolcular seslerini duyacak bir yönetici aradıklarında, tek erk sahibi olarak ‘Hudutyer’in belediye başkanı Bay Zorlu’yu ve onun egemen

söylemini bulurlar. Bu mekân, hem uçak ve havaalanı, hem de yerle gök arasında transit yolcuları barındıran Hudutyer, derlemenin ikinci öyküsünün de başlığıdır. Aşağıda, tozların arasında, hayal gücünün yıkıldığı, bireylerin kırık kalplerinin yalnız, bırakılmış hüznünün yaşandığı ‘yer’den ayrılmak, “göge kavuşmak” için bekleyenler, insana bir kurmaca ürünü kadar çeşitli seçenekler veren on kapılı bu mekânda, Bay Zorlu’nun “Hayal Gücü Andı”nda yinelenen “başlangıca dönmek lazım” sözleriyle karşılaşılır.

Başlangıca dönmek, Nida’nın eyleminin de bir parçasıdır: “b” adlı öyküde, beklemek ve beklememek arasında bocalarken, havaalanındaki salonda başını kaldırıp yukarı doğru bakar ve kendi çocukluğuyla karşılaşır. Yukarı bakan büyümüş Nida ile, mazgalların arasından ona, aşağı doğru bakan küçük Nida’nın el ele duruşu, okura Mikelanj’ın Sistine kilisesindeki tavan süslemesinde, Adem ile Tanrının bir türlü birleşemeyen ellerini anımsatır. “Çartır Yolcuları” öyküsünde sözü edilen Ölmüş Bir Kadının Evrakı Metrukesi’nin kahramanı olabilecek Neriman teyze ile, kavuşamadığı ilk aşkı futbolcu Joe Louis de, futbol sahasında Nida ve çocukluğu gibi bir an el ele tutuşurlar. İletişimin kurulabildiği ender anlardır bunlar. “Telefon Yolculuğu”nda çalan telefon, yapılamayan konuşma, bir anlamda bireylerin ses yoluyla birbirlerine uzattıkları, birleşemeyen ellerdir. “Yargısız Gece”de, karanlıkla, yasa/yarasayla ilintilendirilen polis Ziya, karanlıkta, tek başına, elinde feneri ile betimlenir. Aynı el, TEK’de çalışırken kentin ışıklarını söndürecek, Osman’ı öldüren tabancayı da tutacaktır. Önce dilleri yiyen, sesi, kurmacayı, hayal gücünü yok eden vampir Ziya, sinema diline, “Kuzuların Sessizliği”ne gönderir okuru. Fellini’nin “Ve Gemi Geliyor”undan Yeşilçamın eski filmlerine, görsel kurmaca olarak sinema da yerini alır Transit Yolcular’da. “Bensizsiniz” adlı öyküde Pamuk Prenses’e dönüşen Bay Şaka’nın anımsattığı Ayşecik, okuru çocukluğunun sinemalarına, “dile benden ne dilersen” sözleri ise, çocukluğunun masallarına gönderen, bireyi aynı anda hem şimdiye, hem de geçmişe bağlayan başka seslerdir.

Zaten Nida ile öteki transit yolcuların bir ortak yönü de geçmişe, başlangıca yaptıkları gidip gelmelerdir. Şimdiki zaman, geçmiş ve gelecek, öykülerde bir arada, birbiriyle girift bir ilişkiyle bağlanmış bir durumda, aynı anda var olurlar. Geçmişte, Şile’de, deniz kenarında yenen ekmek ve domates, ‘Ren’ uçağının kalkışı beklenirken yenen son yemeğin de bir parçasıdır. Uçakta Nida’nın seslendiği hostes Aysel, aynı zamanda “Berjer Koltuklarla Gelen”de, bir başka sesin, şarkılarıyla yolcuları kendine çeken, tehlikeli, ölümcül denizkızı Siren’in akrabası olarak karşımıza çıkar. Siren’in sesini bastıran, onu denetimi altına alan, sonra da iki çocuğuyla işsiz, umarsız bırakıp giden Turgut, bir başka erkek sesine, Turgut Özal’ın anıtmezarının önünde ayakta kalmaya söz veren, bizim memurumuz “Karanlık Ziya”ya gönderir bizi. Özal’a karşı bir siyasal simge oluşturan 1961 Anayasası da, özgürlük vaat eden, susturulmuş bir başka sestir. Aynı öyküde, Ölmüş Bir Kadının Evrakı Metrukesi’nin başka bir kahramanı, “Mürüvvet’e Endaze Olmaz”da karşılaştığımız tıknefes, sürekli hasta Mürüvvet, sirozdaki karnı şiştikçe hayali bir gebelik kurmacası yaratır kendine. “Sütü Seven Kamyon Şoförü”nde büyükannenin yok oluşu, yetişkinlerin arasındaki gizemli çekişme, çocukların canavar kamyonu binip hayali bir yolculuğa çıkışıyla geride bırakılır. Birleştirici, yapıştırıcı öge tutkal, tut/kala dönüşerek devinimsizliğe zorlar, uhu ise uçmaya, özgürlüğe olanak tanıyan sesiyle, farklı kurmacalar sunarak imgeleşir. Sözcüklerle oynamak, seslere dönüştürüp onlarla dilediğince eğlenmek, anlamlarını aşan, kısıtlamaları yok eden olanaklar tanır yazara.

Başka Kurmacalar

Müge İplikçi, bizi bir yandan yaşamı eğretilen, bir transit yolculuğa götürürken, bir yandan da başka kurmacalara gönderir. “Kalenin Bedenleri”nde, Topkapı Sarayına gitmek isterken kendilerini Topkapı Surlarında bulan Ergun’la Servet, İstanbul’da bir yolculuk yaparlar ama, yıldızlara bakmak için kullanılan teleskop, uzayda, bir gezegenin üstünde beyaz kıyafetiyle dans eden, “sanki gebe” bir kadına doğru da farklı, hayal ürünü bir yolculuk yapmayı olası kılar. Karanlıkta, elektrikler sürekli kesilip geri geldiği bir sırada karşı pencerede deli gömleğine benzer bir gecelik giymiş öteki benliğini gören Servet, bizi doğrudan Mrs. Dalloway’e gönderir. Mürüvvet ile hayali gebeliği, yıldızlarda dans eden, Küçük Prens’i anıştıran yalnız bir kadın, öykülerde gebeliğe tek gönderme eğelerini oluşturmazlar. Gülistan, düğününde kalbini yitirdiğinde, bu yitiriliş bir doğum yapma imgesiyle anlatılır. Kalbi yerde bulup apış arasından içeri sokan Nida, kitap boyunca bu kalbi taşıyan, iki kalpli bir başka gebe kadın imgesi oluşturur. Gebelik ve doğum, yaratıya dönük birer simge olarak, öykülerdeki anlatılarla somutlaşan kurmacalara gönderir okuru. Bu da bizi, yazarın kendi yaratısına, oluşturduğu kurmacaya, transit yolculuklarına götürür. Son öykü “Transit Yolcular”da, kendimizi yeniden ‘Ren’ uçağında, sesini yükselten ve baş kaldıran Zarife’nin eylemiyle yola çıkan Nida’yla birlikte buluruz. Uçak kalkacak, Nida’nın ve bizim beklemekte olduğumuz yolculuk sonunda gerçekleşecektir.